

РЕЦЕНЗИЯ

по конкурс за заемане на академичната длъжност *професор* в професионално направление 2.1. *Филология*, научна специалност *Български език (диалектология)* съгласно обявата в ДВ № 101/20.12.2016 г. с кандидат: доктор СЛАВКА ГЕОРГИЕВА КЕРЕМИДЧИЕВА-ЦВЕТАНОВА, доцент в Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ при БАН, Секция за българска диалектология и лингвистична география

Рецензент: Елена Тодорова Николова, доктор на филологическите науки, професор в Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“, Филиал – Смолян

Доц. д-р Славка Георгиева Керемидчиева е единствен кандидат по обявения от Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ конкурс за професор в направление 2.1. Филология, научна специалност Български език (диалектология) (Държавен вестник, № 101/20.12.2016 г.).

Общо описание на представените материали

Научната продукция на Сл. Керемидчиева е богата и разнообразна, включва 141 публикации: 31 книги, атласи и карти (една от 7-те книги е приета за печат от НС на ИБЕ – прот. №6/26.07.2012 г.), 79 студии и статии, 7 персоналии и хроники, 21 рецензии и 3 предговора към книги. Има 26 вътрешни, хабилитационни и издателски рецензии, извършила е голяма по обем редакторска и съставителска работа (17 редактирани издания). Изнесла е 16 доклада на международни форуми и 25 на национални форуми (някои от тях с международно участие). Има редица участия в популяризирането на дейността на ИБЕ при БАН в медии и форуми. Експертната ѝ дейност включва доклади пред ВАК, становища за нуждите на различни институции и организации, участие в комисии.

Публикации след хабилитирането (след 2000 г.)

В конкурса тя участва със самостоятелни и колективни изследвания, сред които се открояват монографичните описания *Копривицица – история и език* (2007), *Казано на каменски. Етнолингвистично изследване на кв. Каменица – Велинград* (2008) (на основата на събрания от Г. Пухалев теренен материал), както и колективният труд *Еркеч – паметта на езика*.

Традиции и устойчиви тенденции в един архаичен български говор – говора на село Еркеч, Поморийско (2012), чиято идея, концепция за проучването на говора на селището и написването на две части на труда са на кандидатката за професор. Важно място заемат лингвогеографските трудове в колектив – *Български диалектен атлас. Обобщаващ том. Т. I – III. Фонетика. Акцентология. Лексика* (2001) и *Т. IV. Морфология* (2016); *Карта на диалектната делитба на българския език (вкл. и електронна)* (2014), *Общеславянский лингвистический атлас. Серия Лексико-словообразовательная. Болгарские материалы и Серия Фонетико-грамматическая* (2013, 2015). Коректно са посочени авторските карти и авторските коментари към картите. Представени са и два лексикографски труда – *Кратък речник на диалектните думи* (2001) (в съавт. с Л. Антонова-Василева) и енциклопедичният справочник *Чуждестранната българистика през XX век (колектив)* с 10 авторски статии. Внимание заслужава и приетата за печат през 2012 г. книга *Лексикалната система на един архаичен родопски говор – говора на Ропката* (в съавт. с Л. Василева), за която съм написала издателска рецензия. Освен всичко това Сл. Керемидчиева участва в конкурса за професор с 50 статии и студии в научни списания, тематични поредици и сборници (9 от които в чужбина), 7 персоналии и хроники, 16 рецензии и 3 предговора към книги. Някои от публикациите са в електронни издания.

Обща характеристика на научната, научно-приложната и педагогическата дейност на кандидата

1. Данни за кандидатката

Славка Георгиева Керемидчиева-Цветанова е завършила българска филология в СУ „Св. Климент Охридски“ през 1977 г. Започва работа в Секцията по българска диалектология към ИБЕ при БАН като технически помощник и филолог-специалист. От 1980 до 1985 г. е научен сътрудник III степен, а от 1985 до 2000 г. – научен сътрудник II степен. Оттогава до момента работи като доцент в Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ при БАН. Има няколко специализации в чужбина – във Варшава и Краков, Полша в ПАН (1978), в Прага и Братислава, тогавашна Чехословакия, в ЧСАН (1983), в Прага и Бърно, Чехия в Чешката академия на науките (2015) по темата „Български диалектен речник“. През 1988 г. защитава дисертация на тема „Говорът на Ропката“, за което ѝ е присъдена образователната и научна степен „доктор“.

Придобила е 39-годишен професионален опит като специалист в изследването на българските и славянските диалекти на всички езикови равнища. Член е на НС на ИБЕ – два мандата и в момента. Била е председател на Езиковата комисия към Българския съюз за защита на Родопите през 90-те години. Научен редактор и съставител на 17 издания (книги, сборници, атласи). Съорганизатор е на международна и национална конференция през 2014 и 2015 г. Има персонални и колективни награди за отлична работа и високи научни постижения от ИБЕ, ФНИ и др.

2. Участие в научни проекти и ръководство на проекти

Славка Керемидчиева е участвала в 12 научни проекта като член на работния колектив. Ръководител е на 5 научни проекта, от които окончателно успешно завършени с публикации са 3, а другите два – БДР и ОЛА продължават със следващи тригодишни етапи. Всичко това доказва нейните умения да работи в екип и да ръководи изследователски колективи.

3. Основни научни и научно-приложни приноси

Кандидатката участва в конкурса за професор с внушителна по обем продукцията, която има висок научен и приложен принос предимно в областта на българската диалектология (изследване на българските диалекти на различни езикови равнища) и лингвистичната география.

Основният труд *Копривщица – история и език* (2007) успешно съчетава диалектоложка и социолингвистична методика, диахронен и синхронен подход в изследването на един важен за българската история и култура говор. Безрезервно приемам посочения от авторката принос, че за пръв път се прилагат на практика теоретични постановки, според които проучването на говорите на градове с активен културно-просветен живот през Възраждането може да се извърши въз основа на анализи на запазена лична кореспонденция, протоколи, дневници, записки, тефтери и др. Аргументирано се коригират неверни твърдения като например неправилното традиционно отнасяне на копривщенския говор към пирдопския а-говор. Приносен е изводът, че по отношение главно на морфологичните си особености копривщенският говор се отдалечава от книжовно-разговорната норма, макар че той участва с много свои

структурни елементи във формирането на новобългарския книжовен език. Анализът на съвременната копривщенска градска езикова ситуация аргументирано подкрепя теорията за формирането на градския говор като наддиалектна система.

Другите две колективни изследвания *Казано на каменски. Етнолингвистично изследване на кв. Каменица – Велинград* (2008) и *Еркеч – паметта на езика. Традиции и устойчиви тенденции в един архаичен български говор – говора на село Еркеч, Поморийско* (2012), както и няколко статии също представят комплексно два важни за езиковата история, диалектологията и етнолингвистиката говори. В диахронен и синхронен план са проследени историческите процеси и устойчивите развойни тенденции в областта на фонетиката, фонологията и морфологията.

И трите изследвания на непроучени или слабо проучени български говори са ценни с анализа на тяхната богата лексикална система, лексикографски структурирана в диференциални речници. Тук трябва да добавим *Кратък речник на диалектните думи* (2001, в съавт. с Л. Антонова-Василева), *Речник на редки, остарели и диалектни думи и изрази* (В: Родопски песни от Долни Рупчос, 2002), както и приетата за печат монография *Лексикалната система на един архаичен родопски говор – говора на Ропката* (в съавт. с Л. Василева). Сред описаните особености на диалектната лексикална система на Ропката особен интерес представляват непротивопоставните диалектизми, тъй като назовават реалии и понятия, за които в книжовния език липсват съответни облици. Богатият лексикален материал, лично събран от Сл. Керемидчиева на терен, позволява на авторките да направят детайлна семантична характеристика на говора на Ропката. Речникът представя относително пълно словното богатство на диалекта, неговото многообразие и сложните връзки между лексемите и техните значения, той е особено стойностен и с представената специфична собственодиалектна лексика, и като поредното доказателство за изключителното словно богатство на родопските говори изобщо.

Освен теоретико-приложния принос в съставянето на първия по рода си кратък диалектен речник от произведения на български автори (в съавт. с Л. Антонова-Василева), следва да се отбележи теоретичният принос в разработването на концепция за съставяне на Български диалектен речник, включващ материали от цялата езикова територия. В поредица от статии са

представени най-важните теоретико-приложни принципи за изработването на Български диалектен речник, като е създаден първият концептуален проект.

Група статии са посветени на етимологията и значението на редки лексеми в българските говори – произхода на названието и обичая *Сурва* и производните му; регистрираната единствено в говора на Каменица лексема *коледниче* със значение ‘коледна елха’; произхода и разпространението на невключената в речниците дума *холка*; съхранените в говора на село Зарово, Солунско, две значения на старинното съществително име *дрезга*; регистрираното в копривщенския говор вторично значение ‘мек’ на лексемата *южен*; разширения семантичен обем на лексемата *хребет* на диалектно равнище и др.

Споделям аргументираното мнение за засиления интерес и промененото отношение към диалектите (*За престижността на диалектното*) – освен че продължават да функционират като комуникативно средство на местните хора, те проникват като система в интернет сайтове, в оригинални и преводни художествени произведения.

В областта на лингвистичната география приносите са колективни, тъй като създаването на атласи и изработването на карти е трудоемка и дългосрочна екипна работа. Безспорна е научната и обществената значимост на Обобщаващия том на Българския диалектен атлас в неговите 4 части (Фонетика, Акцентология, Лексика и Морфология), който е първият многоцветен ареален атлас у нас и един от първите от този тип в европейската лингвогеография. Общо 16 са авторските карти, коментарите към тях и списъци, направени от Сл. Керемидчиева. Със съвременни лингвогеографски методи се представят пространственият и хронологичният модел на българската езикова територия във и извън държавните граници на базата на автентичен материал от различни лингвистични равнища. Внасят се корекции в диалектните граници и границите на някои диалектни явления и се визуализират най-специфичните особености на българския език в неговото единство в миналото и днес.

Важен принос в лингвогеографията имат двете издания на Картата на българските диалекти (придружена от текстова част), в която с многоцветни ареали са очертани границите на основните български говори

и говорни групи, нанесени са корекции на някои диалектни граници и са въведени нови конкретизиращи термини, отнасящи се към класификацията на българските диалекти, в съответствие с последните диалектоложки данни и публикации. Постигание на съвременната лингвистична география е електронната интерактивна версия на *Картата*, която дава възможност да се чуят и прочетат образци от картографираните основни диалекти. Това прави този оригинален интерактивен продукт полезен и интересен не само за научните среди, но и за широката общественост.

Българските материали за общо петте тома от лексикално-словообразователната серия на Общославянския лингвистичен атлас (2013, 2015) имат изключителна значимост с оглед на обстоятелството, че в предишните карти на атласа липсват български пунктове, т.е. за пръв път се представя лингвистичната информация върху цялата славянска територия, вече с участието на българския език. За четирите тома не е посочено авторското участие на кандидатката, а в последния том (Народни обичаи) тя е направила две авторски карти с коментарите към тях. Безспорно новите данни от българските материали ще помогнат на индоевропеисти и слависти да разкрият сходствата и различията между славянските диалекти в областта на лексиката и словообразуването на синхронно и диахронно равнище. Аналогична е значимостта и на шестте фонетични тома на ОЛА с български материал (2015), като петчленният български екип има съществен принос и в прилагането на фонологичния подход (на макродиалектно равнище), позволяващ постигането на по-систематизирана и по-вярна картина на синхронното състояние на наследниците на праславянските вокали в цялата българска мрежа на атласа. Студията с български материали за Общокарпатския диалектен атлас (в съавт. с Л. Василева и М. Витанова) също допринася за запълване на липсите върху картите на атласа, издаден без българско участие; обогатена е картината на карпатските диалекти с представените 15 основни български говори със специфичните за тях лексеми.

Освен в двете основни области (българска диалектология и лингвистична география) следва да се посочат приносните моменти в публикациите на Сл. Керемидчиева и в областта на съпоставителното езикознание. На базата на българските материали, публикувани в ОЛА, за пръв път в славистиката се анализира автентична лексика от 37 български села и се правят изводи за близостта на българския език до езици от всички

славянски групи (студия под №39). Изнасят се нови данни за мястото и ролята на българските диалекти в славянското езиково семейство, посочват се новите ареали, коригира се посоката на много изоглоси, потвърждават се или се отхвърлят досегашни хипотези и теории като напр. тезата за отсъствието на старо южнославянско единство, недостатъците на теорията за иновационния „център“ и архаичната „периферия“ на езиковата територия и др. (студия под № 108). В редица статии, публикувани у нас и в чужбина, чрез проекция на говорите от българската мрежа върху славянската езикова територия се установяват връзки с източнославянските говори (в частност с украинските); изтъква се единството между българските и словенските диалекти, както и настъпилите нови различия между тях; посочват се живи и до днес успоредници между родопските диалекти на всички езикови равнища и говори от славянския езиков свят.

4. Педагогическа дейност

Славка Керемидчиева е осъществила ръководство на успешно защитил докторант през 2015 г., провела е консултации на докторант от Токийския университет. В периода 1978-1985 г. е участвала в ежегодни летни практики, като е ръководила теренни експедиции на студенти от СУ „Св. Климент Охридски“ за събиране на лексикален материал. Също така е ръководила практиката на 11 студенти от СУ „Св. Климент Охридски“, ШУ „Константин Преславски“, ПУ „Паисий Хилендарски“, ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“ по ОП „Студентски практики“.

Отражение на научните публикации на кандидата в нашата и чуждестранната литература

Кандидатката е открила 145 цитирания на нейни трудове от български и чуждестранни автори, което недвусмислено показва широкото отражение на нейните научни публикации в нашата и чуждестранната литература. За всички по-важни трудове има публикувани рецензии в научния печат.

Други бележки

Познавам Славка Керемидчиева като изключително добросъвестен изследовател, ерудиран учен и отзивчив колега. ИБЕ при БАН трябва да се гордее с професор като нея.

Заклучение

Въз основа на направената характеристика и оценка на научноизследователската, научно-приложната и педагогическата дейност на Славка Керемидчиева в заключение мога да обобщя, че кандидатката е учен със завидни компетенции, има солидна научна продукция и участия в значими научни форуми, разгръща мащабна проектна, редакторска и съставителска работа. Това ми дава основание с пълна увереност да препоръчам на почитаемото научно жури да подкрепи присъждането на академичната длъжност „професор” на доц. д-р Славка Георгиева Керемидчиева-Цветанова в професионално направление 2.1. Филология, научна специалност Български език (диалектология) в конкурс, обявен от Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ при БАН.

16.03.2017 г.

Рецензент:
/проф. д.ф.н. Елена Николова/